

МАКТАБГАЧА КАТТА YOSHDAGI BOLALARNING O'QISH VA YOZUV MALAKALARINI EGALLASHIDA INNOVATSION YONDASHUV

Toshtemirova Shoira To'lqin qizi
TDPU Maktabgacha Ta'lim fakulteti,
3-kurs talabasi
umidatoshtemirova04@gmail.com
+998944633444

Annotatsiya. Har bir mamlakatning iqtisodiy qudrati, ijtimoiy-ma'naviy hayot darajasining yuksalishi ta'lim tizimining raqobatbardoshligi, ilm-fan taraqqiyoti bilan belgilanadi. Hozirgi globallashuv sharoitida yosh avlod ta'lim-tarbiyasiga oid muammolar va ularning yechimi masalasi davlat siyosatining asosiy masalasi sifatida kun tartibiga qo'yildi. Shu bois, O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha ta'lim sohasini tubdan takomillashtirish, ta'lim sifatini oshirish, intellektual salohiyatli, jismoniy barkamol avlodni shakllantirish, aniq fanlarni chuqurlashtirib o'qitish va iqtisodiyotning turli sohalari uchun malakali kadrlarni tayyorlash ustuvor vazifalar sifatida belgilangan bo'lib, pirovardida bugungi davr talabiga javob bera oladigan ta'lim tizimini yaratish ko'zda tutildi.

Kalit so'zlar: Yozuv malakasi, o'quv malakasi, globallashuv, ta'lim, tarbiya, rivojlanish, takomillashuv, harakat, innovatsiya, interfaol, muhit, shaxs, kreativ, intellekt, salohiyat, intellektual, estetik.

Hozirgi kunda maktabgacha ta'lim sohasidagi normativ-huquqiy bazani yanada takomillashtirish, maktabgacha yoshdagi bolalarning har tomonlama intellektual, axloqiy, estetik va jismoniy rivojlanishi uchun shart-sharoitlar yaratish, bolalarning sifatli maktabgacha ta'lim bilan qamrovini oshirish, undan teng foydalanish imkoniyatlarini ta'minlash ko'zda tutilyapdi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 8 maydagi "O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim tizimini 2030 yil gacha rivojlantirish kontsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi qarori misolida ko'rsak, mazkur kontsepsiya maktabgacha ta'lim tizimini yanada takomillashtirish, bolalarning sifatli maktabgacha ta'limdan teng foydalanishini ta'minlash, maktabgacha ta'lim xizmatlarini rivojlantirish, bir so'z bilan aytganda, maktabgacha ta'lim tizimini rivojlantirishning maqsadli vazifalarini qamrab olgan bo'lib, jarayonning ustuvorliklari va bosqichlarini belgilab beradi. Kontsepsiya tasdiqlangandan so'ng maktabgacha ta'lim tizimida yangi loyihalar, islohotlar bosqichma-bosqich amalga oshirilib kelinmoqda

Qayd etilgan Kontsepsiyada 2030 yilgacha 3-7 yoshdagi bolalarning 80,8 foizini maktabgacha ta'lim bilan qamrab olinishining ta'minlanishi ko'zda tutilgan. Xususan,

yangi maktabgacha ta'lim tashkilotlari binolarini qurish, mavjudlarini rekonstruksiya qilish, maktabgacha ta'limning muqobil shakllarini joriy etish kabi chora-tadbirlar amalga oshirilmogda. 2023 yilning avgust oyi holatiga ko'ra respublikamizda jami 30 792 ta maktabgacha ta'lim tashkilotlari faoliyati yo'lga qo'yilgan bo'lib, ularning 6 734 tasi davlat va 24 058 tasi nodavlat (789 ta xususiy, 21 941 ta oilaviy va DXSH asosidagi 1 328 ta nodavlat MTT) maktabgacha ta'lim tashkilotlaridir. Shuningdek, MTTlarda 2 111 487 nafar yoki 72 foiz bolalar maktabgacha ta'limga qamrab olingan bo'lib, shundan 647 655 nafar 6 yoshli bolalarning 563 331 nafari 2023-2024 o'quv yilida maktabga chiqadiganlarni tashkil etadi. Maktabgacha ta'lim tashkilotlari uchun pedagog va boshqaruv kadrlarini tayyorlash, qayta tayyorlash va salohiyatini oshirish borasida ham ijobiy o'zgarishlar kuzatilmogda.

Maktabgacha davr inson shaxsini shakllantirishda juda katta ahamiyatga ega. Maktabgacha ta'lim sog'lom, har tomonlama yetuk bolalarni tarbiyalash uchun zarur tashkiliy, uslubiy, psixologik, pedagogik shart-sharoitlar yaratadi, bolalarni maktabda muntazam ravishda ta'lim olishga tayyorlashda ota-onalarga yordam beradi. Maktabgacha ta'lim bola 6—7 yoshga yetguncha oilada hamda davlat va nodavlat maktabgacha ta'lim muassasalarida amalga oshiriladi. Maktabgacha ta'limda bolani har tomonlama rivojlantirish, uning umumiy ta'limda erishiladigan sezilarli yutuqlariga asos bo'ladi. Bolaning erta rivojlanishi uning kelgusida shaxs sifatida shakllanishida hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi. Agar shaxsni har tarafiam shakllantirishda aynan shu yoshdagi qulay sharoitlar qo'llanilmasa, rivojlanish to'xtab qolishi mumkin yoki chetlanishlarini bartaraf etish nihoyatda og'ir kechadi. 7 yosh bola yangi sharoitga tez o'rganadigan va o'qish jarayonida muvaffaqiyatli ishtirok etadigan davr hisoblanadi.

Takomillashtirilgan "Ilk qadam" davlat o'quv dasturi va "Ilm yo'li" variativ o'quv dasturi asosida maktabgacha ta'lim tashkilotlarida va majburiy tayyorlov guruhlarida nutq o'stirish mashg'ulotlari, rivojlanish markazlari, sayr, ekskursiyalar orqali mustahkamlanadi. Tarbiyachilar tomonidan bolalarni o'qish va yozish malakalarini shakllantirish maktabgacha yoshga doir maxsus metodikalar orqali olib boriladi.

Maktabgacha ta'lim vazirligi tomonidan xalqaro tajribalar hisobga olinib, 6-7 yoshli bolalarni har tomonlama rivojlantirish, ularga ta'lim-tarbiya berish va maktab ta'limiga tayyorlash maqsadida "Ilm yo'li" variativ dasturi ishlab chiqildi. Ushbu dasturlar 6-7 yoshli bolalar uchun mo'ljallangan majburiy boshlang'ich ta'limga bir yillik tayyorlash guruhlari maktabgacha ta'limga qo'yiladigan Davlat talablariga muvofiq, bolaning rivojlanishidagi 5 muhim soha: bolalarning jismoniy rivojlanish va sog'lom turmush tarzini shakllantirish rivojlanish; nutq, muloqot, o'qish va yozish malakalari; bilish jarayonining rivojlanishi; ijodiy rivojlanish sohasini har

tomonlama uyg'un rivojlanishini ta'minlashga mo'ljallangan bo'lib, bunda bola ta'limiy faoliyatning yetakchi ishtirokchisi sifatida namoyon bo'ladi.

Dasturlar talablari bolani har tomonlama rivojlantirib, maktab ta'limiga tayyorlaydi, unda turli xil ko'nikmalarni shakllantirishda xizmat qiladi. Bu yoshda bolani savodxonligi bo'yicha olib boriladigan ta'limiy jarayonlar bolalarda nutq, muloqot, o'qish va yozish malakalarini rivojlantirish sohasi va bola rivojlanishining barcha sohaları bilan chambarchas bog'liq holda amalga oshiriladi. Bolaning so'z boyligi oshadi, nutqqa nisbatan qiziqish uyg'onadi, unda mazmunli gapirish, boshlang'ich til bo'yicha ma'lumotga ega bo'lish, badiiy adabiyotga muhabbat shakllanadi. Jamoada o'zini tutish, savollarga javob berish, kattalar bilan muloqotga kirishish va ular oldida so'zlash, shaxsiy qarorlarini qabul qilish, boshqalarga namuna bo'lish, qiyin vaziyatlarda amaliy yechim topish uchun intilish ko'nikmalari rivojlanadi. Bolada qo'l barmoqlari mayda motorikasi rivojlantirilib, yozuv malakalari shakllanadi. Ular qog'ozda to'g'ri chiziqlar, so'zlar va qisqa gaplarni yozadi, yozuv qatorini aniqlay oladi, qo'lni uzmasdan nuqta chiziqlarni birlashtirib rasm chizish malakalari shakllanadi.

Bolani bu yosh davrida og'zaki nutq asosiy o'rinni egallaydi. Nutq rang-barang ifodali tovushlar yig'indisidir. U bolani ertaga maktabda muvaffaqiyatli o'qishi uchun zamin yaratadi. "So'z boyligi - deb ta'kidlagan edi Q.Shodiyeva - bolaga barcha mashg'ulotlarda beriladigan bilimlarni tez va puxta o'zlashtirib olish va bu bilim, tushunchalarni nutq orqali ifodalash imkonini beradi". Bola nutqining rivojlanishi bevosita uning lug'atiga bog'liq. Albatta shuni ta'kidlash lozimki, bolaning lug'at boyligi bola dunyoni anglashi orqali ifodalanadi. Bola ma'lumotlarni atrof-muhitni kuzatish, ota-onalar, kattalar, tarbiyachilar, o'rtoqlari, kitoblar, filmlar, mashg'ulot va o'yinlar orqali oladi. Bularning barchasida bolaga ma'lumotlar og'zaki nutq orqali beriladi. Buning natijasida bolaning lug'at boyligi oshib borishi, u so'zlar, ularning ma'nosi, ularni qo'llab, gaplarni grammatik jihatdan to'g'ri tuzishni, to'g'ri tovush talaffuzini amalga oshirishi zarur. Bolaga bu ma'lum qiyinchiliklarni tug'diradi. Bu jarayon boladan aqliy faollikni talab etadi. Bunda tarbiyachilar tomonidan bolani nutqini rivojlantirish va uni savodxonligini amalga oshirish bo'yicha tizimli ta'lim-tarbiyaviy ishlar amalga oshirilishi zarur.

Maktabgacha yoshdagi bolalarda maktab ta'limiga tayyorlash hamda unda savodxonligini rivojlantirish quyidagi talablarga bo'ysunadi.

- bolani rivojlantirishga qaratilgan qulay, do'stona, xavfsiz muhitni yaratish. Bolalar jamoasida do'stona munosabatni qadrlash. Bolaga yo'naltirilgan ta'limga yondashuv asosida ta'lim-tarbiya berish, uzoq davom etadigan mashg'ulotlar bilan emas, balki bolada qiziqishni uyg'otadigan, uni hayratlantiradigan o'yinlardan iborat ta'limiy jarayonlarni tashkil etish. O'yindan asosiy ta'limiy faoliyat sifatida foydalanish. Didaktik vositalarni keng qo'llash.

- bolaning yosh xususiyatlarini hisobga olgan holda, ularning xotirasi, diqqati, nutqi, tafakkurini inobatga olish. Bolada o'qishga nisbatan xohish, istak, qiziqish uyg'otish. Kattalar tomonidan bolaga bosim o'tkazish, uning erishgan natijalaridan qoniqmaganlikni bildirish man etiladi.

- olib boriladigan ta'lim va tarbiyaviy jarayonlar ketma-ketlikda, oddiydan murakkablashib borishi zarur.

- tizimli ravishda bolada kichik yosh davridan boshlab so'zlarni to'g'ri talaffuzini rivojlantirish. Tarbiyachi o'z nutqiga nisbatan talabchan bo'lishi.

- bolalarda o'z nutqida to'g'ri talaffuz, qulay grammatik shakllar va xilma-xil gap konstruksiyalaridan va xilma-xil gap konstruksiyalaridan va yozishning dastlabki malakalari va vositalaridan foydalana olishga bo'lgan ishonchni hosil qilish.

Umuman xulosa qilib shuni aytishimiz kerakki, bolalarni 6-7 yoshda maktab ta'limiga tayyorlash, ularda ertaga maktab dasturlarini yaxshi o'zlashtirishlari, shuningdek ularning intilishlari, qobiliyatlarini namoyon qilishga imkoniyat yaratadi. Bolalarni maktabga tayyorlashda, maktabgacha yoshdagi bolalik inson tafakkuri va umuman inson shaxsini shakllantirish jarayonida alohida rol o'ynaydi, jamiyatimizning ongli avlodini tarbiyalashga xizmat qiladi.

ADABIYOTLAR:

1. MARASULOVA, D. (2022). NIGMATULLAEVNA Interactive and Problem-Situational Methods of Teaching English to Children of Senior Preschool Age. Spanish Journal of Society and Sustainability.—Published February, 8, 12-15.
2. Джамилова, Н. Н. (2011). К ВОПРОСУ ФОРМИРОВАНИЯ ОРГАНИЗАТОРСКИХ КАЧЕСТВ У ДОШКОЛЬНИКОВ (МАТЕРИАЛЫ ИССЛЕДОВАНИЯ). Педагогические науки, (6), 76-80.
3. Toxtasinovna, X. S. (2024). SYUJETLI-ROLLI O'YINLAR VOSITASIDA MAKTABGACHA KATTA YOSHDAGI BOLALARINI KASBGA QIZIQISHINI SHAKLLANTIRISH AHAMIYATI. Лучшие интеллектуальные исследования, 17(1), 145-149.
4. Ergasheva, B. (2022). TALABALARINING PEDAGOGIK MODERINIZATSIYA SHAROITIDA KASBIY TAYYORGARLIGINI TAKOMILLASHTIRISH. Science and innovation, 1(B7), 401-405.
5. Marasulova, D. N. (2023). BOLALARGA CHET TILINI O'RGATISHDA . MULTIMEDIALARNI O'RINI. Analysis of world scientific views International Scientific Journal, 1(3), 83-87.
6. Marasulova, D. N., & Alovatova, L. S. (2023). INTEGRATIV YONDASHUV ASOSIDA BOLALARGA INGLIZ TILINI MULTIMEDIA TEXNOLOGIYALARI ASOSIDA O'RGATISH. Educational Research in Universal Sciences, 2(10), 47-50.